

Vrede over Israël

Jaargang 53
Nummer 2
April 2009

Van de redactie 2

Psalm 83 3

**De levenscyclus 2:
Bar Mitswa** 6

**Geen Klaagmuur maar
venster naar de Eeuwige** 9

Van de voorzitter 13

**Predikantenechtpaar voor
Nes Ammim** 15

*Bar Mitswa viering
bij de Westelijke
Muur te Jeruzalem*

Tweemaandelijks orgaan, uitgegeven door Deputaten
'Kerk en Israël' van de Christelijke Gereformeerde
Kerken in Nederland

Van de redactie

Het tweede nummer van jaargang 53 ligt voor u. In deze jaargang vragen we aandacht voor de levenscyclus binnen het jodendom. Elke levenscyclus kent zijn overgangsriten. In de loop van het jaar zullen de besnijdenis, de volwassenwording, het huwelijk en het levenseinde aan de orde komen. In dit nummer wordt de betekenis van de volwassenwording uiteengezet.

Ds. C. de Jong, die onlangs toetrad tot deputaten Kerk & Israël, verzorgt de Schriftstudie. Hij neemt ons mee naar **Psalm 83**, een zeer geladen gebed tot God. Kunnen en mogen we deze psalm rechtstreeks op onze tijd overbrengen, zo vraagt hij zich af. Mogen we zo bidden? Duidelijk wordt dat we zeer voorzichtig met zo'n tekst moeten omgaan. Hij leest de psalm tot op Jezus, de Messias van Israël en de Heiland van de wereld.

Ds. A. Brons schrijft het tweede artikel in de reeks de **levenscyclus**. De volwassenwording staat centraal. Een jongen van 13 en een meisje van 12 gaan verantwoordelijkheid dragen tegenover God. Ze worden respectievelijk **Bar Mitswa** en **Bat Mitswa**. Het is een feestelijke gebeurtenis die van dag tot dag om een vervolg vraagt. Het thora leren duurt immers een leven lang.

Ds. Kees Jan Rodenburg, onze Israëlconsulent, neemt ons mee naar de Westelijke Muur in Jeruzalem. Het is een deel van de

steunmuur rond de tempelberg die door Herodes de Grote aan het begin van onze jaartelling werd aangebracht. Nu de tempel verwoest is, is dit stuk muur en het plein ervoor de centrale gebedsplaats voor het joodse volk geworden. Hij stelt in zijn artikel de geloofsbeleving, de vroomheid, van de gelovige Joden aan de orde. Het draagt de titel: **Geen Klaagmuur maar venster naar de Eeuwige**.

Ds. H. Biesma stelt in de rubriek **Van de voorzitter** drie zaken aan de orde, de samenstelling van deputaten Kerk & Israël, de Gaza-oorlog en een visiedocument in ontwerp.

Mien van der Klis woonde de bevestiging bij van het predikantenechtpaar dat voor een periode van drie jaar vanuit de Protestantse Kerk in Nederland in de christelijke nederzetting Nes Ammim in Galilea gaat werken. Ze doet verslag van deze gebeurtenis en vertelt iets over het werk dat daar gedaan wordt.

Israëltreis 'Naar de bronnen'

Van 19-29 mei 2009 organiseert het Centrum voor Israëlstudies opnieuw een reis naar Israël. Het thema is ditmaal 'Naar de bronnen'. Wilt u zich verdiepen in de bronnen van ons geloof, nader kennis maken met het land Israël, orthodoxe Joden ontmoeten en Messiasbelijdende Joden en Palestijnse christenen? U kunt zich opgeven voor deze unieke reis. In tien dagen wordt er een reis gemaakt door Israël van noord naar zuid. Van de bronnen van de Jordaan tot aan de Negev-woestijn. De verscheidenheid van het land Israël en van de mensen die er wonen komt in deze reis zeker naar voren. Uiteraard onder het voorbehoud van een blijvend positief reisadvies in verband met de veiligheidssituatie. De prijs is € 1675,- all in. Op de website www.centrumvoorisraelstudies.nl kunt u het hele programma lezen. Informatie en aanmeldingen via het secretariaat van het Centrum voor Israëlstudies: tel. 0318-696577 (dinsdag- en donderdagmorgen); email: cis@che.nl (mevr. E.M. van Wijhe).

Psalm 83

C. de Jong

Een indrukwekkende psalm.

Toen ik deze psalm onlangs las, vielen me een paar dingen op:

- Hoe actueel de psalm is: een coalitie die wordt gesmeed om Israël van de kaart te vegen.
Is dat niet heel herkenbaar in onze tijd?
- Maar wat me ook opviel, is wat de dichter allemaal tegen God durft te zeggen: 'Houd U niet stil, zwijg niet, blijf niet werkeloos.' Of met de Willibrord-vertaling: 'Zwijg niet, o God, houd u niet doof, God, blijf niet langer afzijdig.'
Er wordt nogal wat tegen God gezegd.
- Tenslotte vielen me de laatste woorden van de psalm op: 'de allerhoogste over de ganse aarde.'

Het gaat in de psalm dus niet alleen over Israël en het land Israël; het gaat over God die een God is van heel de aarde.

Op internet kwam ik een filmpje tegen waarin deze psalm in beeld wordt

gebracht (<http://www.acwitness.org/psalm83english.html>). Een 'gebed voor Israël' (prayer for Israel) heet het filmpje. De tekst van de psalm komt vers voor vers in beeld, tegen de achtergrond van foto's uit het Midden Oosten. Een kaartje van het oude Midden-Oosten komt in beeld. En als een sjabloon wordt wat in vers 7-9 staat over de huidige situatie gelegd en de vijanden van vandaag worden ingekleurd: Jordanië, Syrië, Saudi-Arabië, Irak, Iran, Libanon, Turkije.

Kun je zo de psalm lezen? Of moet je toch wat langer luisteren om te verstaan wat God hier ons te zeggen heeft. Ik heb geprobeerd wat langer te luisteren. En wat ik hoorde, wil ik u doorgeven.

Verborgenheid van God

Mag ik bij het begin beginnen. 'O God, houd U niet stil, zwijg niet en blijf niet werkeloos, o God.'

- 2 O God, houd U niet stil,
zwijs niet en blijf niet werkeloos, o God.
- 3 Want zie, uw vijanden tieren,
uw haters steken het hoofd op;
- 18 Laten zij voor immer beschaamd en verschrikt worden,
schaamrood worden en te gronde gaan,
- 19 opdat zij weten, dat alleen uw naam is: HERE,
de allerhoogste over de ganse aarde.

Schriftstudie
n.a.v.
Psalm 83

C. de Jong

Waar vraagt de dichter om? Om wraak op de vijanden? Is zijn nationale trots gekrenkt? Hoe moeten we dit lezen?

We komen hier een probleem tegen dat we in meer psalmen aantreffen, nl. de verborgenheid van God. Dat is nog iets anders dan dat God niet te kennen zou zijn, wat agnosten ons voorhouden. Hier komt eerder het besef naar voren: God houdt zich verborgen. Die God, die zich verborgen houdt, wordt aangesproken.

Psalm 44:24 zegt het nog kernachtiger: 'Word wakker, Heer. Waarom slaapt U?' Ook in andere psalmen treffen we die oproep aan de Here aan om wakker te worden, nl. in de psalmen 7 (vers 7: 'Sta op, HERE, in uw toorn, verhef U tegen de woede van hen die mij benauwen, waak op tot mijn hulp, Gij, die het recht verordent.'). 35 (vers 23: 'Waak op en ontwaak voor mijn recht, voor mijn rechtsgeding, o mijn God en mijn Here.') en 59 (vers 5: 'Waak op, mij ter hulpe, en zie.'). Wat associatief misschien, maar ik moest denken aan wat eeuwen later de discipelen van Jezus tegen hun Meester zeggen. 'Wordt wakker. Kan het U niets schelen dat we vergaan?'

Het probleem is dit: Gods eigen volk (zijn 'beschermelingen' vers 4) wordt aangevallen en God geeft niet thuis.

Prof. Peels heeft dit zwijgen van God genoemd: een adempauze in het gesprek dat God toch weer voortzet (H.G.L. Peels, *Wie is als Gij?* 44). Psalm 77:20 haalt hij daarbij aan: 'Uw weg was in de zee, uw pad in grote wateren, zodat uw voetsporen niet werden gekend.'

Zo'n vers maant ons voorzichtig te zijn te snel het een en ander in te vullen, te snel antwoord op de vragen te geven, persoonlijk (denk aan Job), maar ook waar het gaat om de weg die God met zijn oude volk (ook nu nog) gaat.

God gaat verder, ook al

ervaart de gelovige dat op het moment niet.

Opvallend in de psalm is dat de dichter, al ervaart hij Gods aanwezigheid niet, God toch aanspreekt. Dat is geloof. Hij weet dat God het gesprek niet heeft beëindigd. Maar er komt in de psalm

geen wending, in de trant van: God heeft mij welgedaan, of: God zal mij weldoen. Hij blijft bij een vraag. En wat voor vraag. Vers 10 en 11: 'Doe hun als Midjan, als Sisera, als Jabin aan de beek Kison, die bij Endor vernietigd werden, tot mest werden voor het land.' Vers 14 – 16: 'Mijn God, maak hen als een werveldistel, als kaf voor de wind. Gelijk een vuur dat het woud verbrandt, gelijk een vlam die de bergen in laaiende gloed zet, vervolg hen zó met uw storm, verschrik hen met uw wervelwind.' Zo bidden wij 's zondags niet.

Een sjabloon voor nu?

Waar vraagt de dichter om? Om wraak op de vijanden? Is zijn nationale trots gekrenkt? Hoe moeten we dit lezen?

Ik denk dat er mensen zullen zijn die de betekenis van de psalm hiertoe beperken. En dan kun je er een sjabloon voor vandaag van maken. Dan gaat het in de psalm alleen maar over Israël (lees: de staat Israël); en de vijanden kun je zo invullen. Zwart wit staan de bad guys tegenover de ene good guy over wie we

geen kwaad willen horen spreken.

En vanzelf verzeilen we in de huidige problematiek van het Midden-Oosten.

Het lijkt me belangrijk dat we, waar het gaat over Israël, in de bijbel en het Israël van nu, het een en ander wat uit elkaar leggen; onderscheid maken, niet alles op één hoop gooien.

Ik denk dat we onderscheid moeten maken tussen natie en staat. Het volk Israël (van vandaag – als we het daar even toe beperken) en de staat Israël – die vallen niet samen, al is het land niet onbelangrijk. Het ene volk woont in verschillende staten (bijvoorbeeld de Verenigde Staten) en één natie kan verschillende volken herbergen. We moeten ook onderscheid maken

tussen de leiders en een volk, al heeft een volk zijn leiders zelf gekozen. Jezus spreekt bijvoorbeeld harde woorden tot de leiders van het volk zonder hen met het volk te vereenzelvigen.

Met een voorbeeld uit de recente geschiedenis: de Sovjetunie; na de val van het communisme kreeg de wereld weer zicht op het volk, op de volken, zelf. We kijken vaak naar een volk via de regering die dat volk heeft. Soms ontnemt een regeringsleider het zicht op zijn volk of regeert hij ten koste van zijn volk. Het Oude Testament heeft daar weet van. Psalm 14:4: 'Hebben zij dan geen kennis, al die bedrijvers van ongerechtigheid, die mijn volk opeten, als aten zij brood? De HERE roepen zij niet aan.'

Via deze omweg van psalm 14 zijn we m.i. waar we wezen moeten. Het gaat in de psalm over het volk én zijn God. Israël kan niet zonder God, die de basis van zijn volk is. Geen volk kan zonder God.

Om God gaat het uiteindelijk in de psalm. Vers 4: 'een aanslag tegen uw volk'; 'uw beschermelingen'. Vers 6: zij hebben 'tegen U een verbond gesloten'. En daarom kan de dichter vragen wat hij vraagt. Het gaat hem erom dat de volken Gods naam zoeken. Overdek hen met schande zodat ze uw naam zoeken. Laten ze beschaamd staan, opdat zij weten dat alleen uw naam is: 'HERE, de Allerhoogste over de ganse aarde'.

Op die titel van God loopt de psalm uit: Allerhoogste over de ganse aarde. Het gaat niet alleen om het land, maar om heel de aarde. Liever gezegd: om God die een God van heel de aarde is.

Toen en nu

We moeten tenslotte beseffen dat er wat is gebeurd in de tijd tussen de situatie van deze psalm en die van de huidige staat Israël. Dat weerhoudt ons ervan de dingen te makkelijk over te zetten, óver Gods grote daden in Jezus Christus heen. De coalitie in psalm 83, tegen het volk en zijn God, is in feite een coalitie tegen het reddingsplan van God in Jezus Christus. De diepe weerstand tegen Israël is weerstand tegen de God van Israël, die de God en Vader van Jezus Christus, Israëls Messias, is. De oproep uit de psalm is nieuwtestamentisch een oproep aan de volken én aan Israël om Jezus te zoeken. De typeringen 'bad guys' en 'good guys' komen bij het kruis in een ander licht te staan. Zo wordt God geëerd, als mensen daar door de knieën gaan.

Illustraties: www.acwitness.org en www.kerkenisrael.nl

We moeten tenslotte beseffen dat er wat is gebeurd in de tijd tussen de situatie in deze psalm en die van de huidige staat Israël

Een *bar mitswa* (letterlijk 'zoon van het gebod') is iemand die in religieus opzicht meerderjarig is

Bar Mitswa

A. Brons

Wellicht bent u getuige geweest van *bar mitswa* vieringen bij de zogenaamde 'Klaagmuur', of hebt u verhalen daarover gehoord en beelden daarvan gezien. Elke maandag- en donderdagmorgen is het daar feest. Je ziet groepen naar het plein vlak voor de muur gaan, al zingend, in de handen klappend, dansend. Eventueel met begeleiding van een paar muzikanten, met trommels en sjofars (ramshoorns). De *bar mitswa* wordt vaak ook op de schouders genomen.

Een Bar Mitswa op de schouders gedragen

Uiteindelijk moeten de vrouwen buiten het gedeelte van het plein blijven waar diensten worden gehouden. Zij volgen het van een afstandje, maar laten zich niet onbetuigd: ze laten zich nu en dan wel horen, en strooien snoepjes. Onder tussen zie je in het mannengedeelte de jongens bezig. De *bar mitswa* bindt de *tefilén* (gebedsriemen) om, nog onwennig, vaak geholpen door een oudere man. Hij doet de *tallíet* (gebedskleed) om. Hij haalt, met de mannen die bij hem horen, in een vrolijke optocht, een

thora-rol uit een 'arke' (kast voor *thora*-rollen). Dan mag hij het gedeelte lezen dat die week aan de beurt is. Er worden zegenspreuken uitgesproken. Een bijzondere belevenis – natuurlijk voor de jongens zelf, maar ook voor ieder die getuige mag zijn van deze festiviteiten. Het is heel bijzonder om bij de 'Klaagmuur' je *bar mitswa* te mogen vieren. Sinds 1967 komen er jongens – met hun ouders of nog meer familie – speciaal voor deze gelegenheid vanuit het buitenland hier naar toe. De meeste *bar mitswa* vieringen vinden echter in de eigen synagoge plaats. De gebruiken daarbij – en zeker ook bij de viering van een *bat mitswa* – zijn op onderdelen verschillend; ik geef hier de belangrijkste elementen, zonder allerlei varianten te noemen.

Een Bar Mitswa wordt geholpen bij het aanleggen van de gebedsriemen

Bar Mitswa

Een *bar mitswa* (letterlijk 'zoon van het gebod') is iemand die in religieus opzicht meerderjarig is. De ouders zijn verantwoordelijk voor de jongens totdat ze 13 jaar zijn. Daarna zijn ze zelf verantwoordelijk voor hun doen en laten. Ze moeten zich nu houden aan de *mitswot*, de geboden uit de *thorá*. Er zijn uit de *thora* in totaal 613 *mitswot* gedestil-

A. Brons

leerd: 248 geboden en 365 verboden. Daaronder zijn de geboden om *tefilén* (gebedsriemen, Deut. 6:9) en *tallit* (gebedsmantel met gedenkwasten, Num. 15:38) te dragen.

Als *bar mitswa* tel je helemaal mee in de synagoge. Ook letterlijk, als het gaat om het vormen van een *minjan* (een groep van minstens tien mannen, nodig om een synagogedienst te kunnen houden). Je kunt dan ook worden opgeroepen om een gedeelte uit de *thora* te lezen.

De dag waarop iemand *bar mitswa* wordt moet berekend worden aan de hand van de joodse kalender. Je moet volgens die telling 13 jaar + 1 dag zijn. Dan ben je *bar mitswa*, door je leeftijd (je wordt het dus niet pas met de viering).

Dat een leeftijdsgrens getrokken wordt bij 13 jaar is al wel in de *talmoad* terug te vinden. Maar de viering van de *bar mitswa* zoals wij die tegenwoordig kennen is waarschijnlijk pas veel later ontstaan; in de late Middeleeuwen.

ook de gebruiken rond de *bat mitswa* viering. De eerste *bat mitswa* vieringen waren in de 19e eeuw. Tegenwoordig wordt er in het algemeen wel aandacht aan besteed – variërend van een religieuze ceremonie die parallel loopt aan die voor de *bar mitswa* tot een uitgebreide viering van de verjaardag, thuis.

De viering

Het woord *bar mitswa* wordt vaak gebruikt voor de viering van het moment dat iemand *bar mitswa* wordt. Die viering vindt doorgaans kort na de dertiende verjaardag plaats. Centraal moment is dat de *bar mitswa* wordt opgeroepen om een gedeelte uit de *thora* te lezen in een dienst in de synagoge (ook het stukje plein bij de 'Klaagmuur' is te beschouwen als 'synagoge').

Meisjes worden *bat mitswa* ('dochter van het gebod')

Een *Bar Mitswa* leest een gedeelte uit de *thora*

Bar Mitswa met thoranol in zijn armen

Bat mitswa

Meisjes worden *bat mitswa* ('dochter van het gebod'). Dat worden zij na hun 12e verjaardag. De plaats van de vrouw is in de verschillende stromingen van het jodendom nogal verschillend – en dus

Dat gebeurt vaak op de eerstvolgende sabbat. Het kan ook op een ander moment dat in de synagoge uit de *thora* wordt gelezen: bijvoorbeeld op

Bar Mitswa en Bat Mitswa is een manier van zijn. En je blijft het je hele leven

maandag- of donderdagmorgen. Het gebeurt ook wel eerst op maandag en/of donderdag in kleinere kring en daarna op sjabbat met meer mensen erbij. Een kersverse bar mitswa neemt één of meer gedeelten van de lezing voor zijn rekening. Hij weet al lang van tevoren om welk gedeelte het zal gaan. Hij zorgt ervoor – daarbij begeleid door een leraar – dat hij dat gedeelte goed kent en ook goed kan voordragen ('laajenen', op zangerige toon). Hoe dat klinkt kunt u horen via internet: bij de online bar mitsvah tutor.

Ga naar <http://bible.ort.org>, klik daar op English (Russisch of Spaans kan ook). Dan kun je bv. vinden welk gedeelte wanneer aan de beurt is. Als je klikt op Torah krijg je de tekst te zien, bovenaan met nog de klinkertekens erbij, onderaan zoals de tekst op de rol staat. Bij de tekstnummers staat een klein rood luidsprekersymbooltje; als je dat aanklikt kun je de woorden op de goede toon horen.

Nadat de bar mitswa uit de thora gelezen heeft spreekt zijn vader een beracha uit: 'Gezegend Gij, Heer onze God, koning der wereld, die mij nu bevrijd hebt van de verantwoordelijkheid voor deze zoon'. Vaak richt de rabbijn zich tot de jongen en spoort hij hem aan om bezig te blijven met leren uit en leven naar de thora.

Receptie

Het bar mitswa worden wordt ook nog op een andere manier gevierd. Er wordt – aansluitend of wat later – een feestelijke maaltijd gehouden, voor familie, vrienden en gemeenteleden. Vaak houdt de bar mitswa bij deze gelegenheid een toespraak, een *devar thora* of *drasja*. Dat kan bestaan uit het weergeven van wat ze geleerd hebben, een stukje uitleg van het gelezen gedeelte, een uiting van 'commitment' aan de thora en een woord van dank aan ouders en leraar(s). Er horen ook geschenken bij. Geschikte

cadeaus zijn: een talliet, een *tsedaka*-bus (een 'spaarpot', maar dan om geld te verzamelen om te kunnen geven aan wie het nodig hebben (*tsedaka* betekent letterlijk 'gerechtigheid', maar wij zouden 'aalmoes' zeggen), of een boek – iets wat helpt om als bar mitswa te leren of te leven. Andere cadeaus mogen natuurlijk ook. Geld geven kan ook; vaak wordt dan € 18 of een veelvoud daarvan gegeven (18 schrijf je in het Hebreeuws als יח chaj, en dat betekent 'leven').

Een heel bijzonder geschenk kan zijn een set *tefilien* (die kosten wel zo'n € 250). Wat betreft de *tefilien*: de gebruiken zijn wat verschillend: Soms wordt het aanleggen van de *tefilien* echt voor het eerst bij de bar mitswa viering gedaan. Het helpen daarbij is dan een eretaak, voor de vader of een leraar. Anderen beginnen enige tijd tevoren met oefenen, eventueel eerst nog zonder de *beracha* (zegenspreuk) die erbij hoort.

Een feestelijke stoet begeleidt een Bar Mitswa

Bar/bat mitswa ben je voor het leven... Harry Gersch schrijft (in *Joods leven*. Voor alles is een tijd, blz. 39/41): "Het belangrijkste om te onthouden is dit: Bar/Bat Mitswa is geen feest; het is ook geen ceremonie in sjoel; het is niet iets dat één keer gebeurt. Bar Mitswa en Bat Mitswa is een manier van zijn. En je blijft het je hele leven. (...) Het is een mitswa om je hele leven te blijven leren."

¹ De talmoed is de schriftelijke samenvatting van discussies tussen rabbijnen over de praktische toepassing van de Thora.

Geen Klaagmuur maar venster naar de Eeuwige

Kees Jan Rodenburg

Heilige muur

Het is een bekend beeld, dat van het drukke plein met daarachter de hoge Westelijke Muur (die ten onrechte Klaagmuur wordt genoemd). Daarboven is het vroegere tempelplein, nu *Haram al Sjarief* genoemd met twee islamitische heiligdommen. Het plein is verdeeld in een mannen- en een vrouwengedeelte. Vlak voor de muur zijn mensen alleen of in groepen aan het bidden. Anderen praten met elkaar of studeren. Weer anderen slepen met tafels en stoelen en daar tussendoor lopen toeristen op zoek naar mooie plaatjes. We staan bij een van de meest heilige joodse plaatsen in Israël. Duizenden Joden komen dagelijks naar deze ene plaats. Voor sommigen is dat een gewoonte, voor anderen een jarenlange droom. Rouw en troost, hoop en verwachting komen hier samen. Er wordt gezongen en gedanst, er wordt gehuild en gejammerd. Er wordt gefotografeerd en gefilmd om het leven. En dat alles bij een muur. Een heilige muur.

Geloof en leven

Door mijn werk voor het Centrum voor Israëlstudies kom ik in contact met Joden, maar ook met veel christenen. Opvallend vaak hoor ik hen vragen of Joden wel een echte geloofsbeleving kennen. Is er niet veel ritueel en gewoonte in plaats van levende omgang met God? Een andere vraag die vaak gesteld wordt is, of Joden nu wel of niet geloven in de bouw van een nieuwe tempel.

Het zijn vragen die niet eenvoudig kunnen worden beantwoord. We kunnen echter wel een indruk krijgen van het

joodse geloof en leven en de Westelijke Muur leent zich daar goed voor. Allereerst zien we bij de muur iets van de joodse geloofsbeleving. Daarnaast zegt het feit dat Joden bij deze ene plaats komen bidden veel over hun visie op de tempel.

We proberen kortom iets van de binnenkant van het joodse denken en leven te zien. Mijn ervaring leert dat op die manier sommige van onze ideeën worden bijgesteld, maar we ontdekken ook dat er verrassende lijnen lopen naar onze eigen wereld en ons eigen geloof en dat we als Joden en christenen veel te bespreken blijken te hebben.

Joden, christenen en moslims

Voor Joden is de Westelijke Muur heilig, omdat deze vlakbij de plaats is waar ooit de tempel stond. De muur is getuige van een bewogen geschiedenis. Het tempelplein werd meerdere keren veroverd, verwoest en heroverd. Joden, christenen en moslims bouwden er in de loop van de eeuwen hun heiligdommen.

De Westelijke Muur zelf stamt uit de tijd van Herodus de Grote, die het tempelcomplex liet uitbreiden en verfraaien. De muur maakte deel uit van de steunmuur

De Westelijke Muur
met het plein ervoor

Veel christenen vragen of Joden wel een echte geloofsbeleving kennen

Kees Jan Rodenburg

De stenen van de Westelijke Muur uit de tijd van Jezus en een groep gelovigen in gebed

Bij de Westelijke Muur vinden de dagelijkse gebedsdiensten plaats

Papertjes met gebeden tot God in de kieren van de Muur

onder het plateau waarop de tempel stond.

Eeuwenlang had de muur dan ook geen bijzondere betekenis. In elk geval werden er pas sinds de 16e eeuw afbeeldingen van gemaakt en vermelden reizigers dat Joden bij deze plaats samenkwamen om te bidden. Een oude legende vertelt over een islamitische sultan, die tot zijn woede ziet hoe een oude vrouw vlakbij zijn paleis afval dumpst. Als hij vraagt waarom zij dat doet, legt de vrouw uit dat ze dat in opdracht van een bisschop deed. Hij vroeg de gelovigen iedere maand afval te brengen naar de plaats waar ooit de tempel had gestaan. De sultan laat de plaats afgraven en ontdekt zo de Westelijke Muur.¹

Vooral in de laatste eeuwen is de betekenis van de muur sterk toegenomen. In de negentiende eeuw schijnen huisvrouwen te hebben gewedijverd wie het straatje voor de muur mocht schoonmaken. Bezoekers deden hun schoenen uit en namen steentjes mee als aandenken. In onze tijd zijn de muur en ook het plein ervoor uitgegroeid tot de belangrijkste heilige plaats van het Jodendom. De plaats kan permanent

worden bekeken via een webcam en het is zelfs mogelijk per email een gebed te versturen, dat vervolgens in de kieren van de muur wordt geplaatst!

Joods verlangen

Wat gebeurt er nu eigenlijk bij die muur? Allereerst zijn er de dagelijkse gebedsdiensten. Zoals overal in de stad wordt ook bij de muur driemaal daags gebeden. Het plein voor de muur is eigenlijk een grote synagoge. Omdat het jodendom geen precieze tijden kent voor de diensten, maar alleen heeft vastgelegd tussen welke tijden die moeten plaatsvinden, zijn er allerlei groepjes mannen die vroeger of later beginnen te bidden. Het is niet ongewoon dat bezoekers wordt gevraagd of ze joods zijn en mee willen doen!

Ten tweede zijn er de bijzondere plechtigheden. Op de ge van de maand Av wordt de verwoesting van de tempel herdacht. Op deze rouwdag gaan veel religieuze Joden naar de muur om daar

het boek Klaagliederen te lezen. Maar er zijn ook vreugdevolle momenten. Op maandagen en donderdagen is het plein gevuld met groepjes mensen die een Bar Mitzwa (zoon der wet) komen vieren. Zonen die dertien jaar worden zijn volgens de traditie volwassen en dragen de verantwoordelijkheid te leven naar de Thora. Tijdens de plechtigheid lezen ze een stukje uit een Thorarol en geven er een korte preek bij, iets dat een grondige voorbereiding vraagt. Voor velen is dit een hoogtepunt in het leven. Sommigen

leggen er zelfs een wereldreis voor af om Bar Mitzwa te kunnen worden bij de Westelijke Muur!

De muur speelt ook een grote rol in het persoonlijke leven van mensen en misschien zien we daaraan wel het duidelijkst wat de muur betekent. Mensen komen naar de Westelijke Muur om er hun hart te luchten, hun diepste vragen en twijfels uit te spreken, er hun wensen en verlangens voor God te brengen. De muur wordt aangeraakt, kieren worden volgestopt met papertjes. Alsof God hier dichterbij is dan waar ook.

Door de kieren van de muur

En in zekere is het ook zo, dat God hier op een bijzondere manier aanwezig is. Althans volgens de joodse traditie. Tijdens de verwoesting van Jeruzalem maakten de Romeinen ook de tempel tot een puinhoop. Gods woonplaats was vernietigd en de tempeldienst kwam tot een einde. Het joodse volk ervoer dat als een ramp, ook al werd een manier gevonden om het joodse leven voort te zetten zonder tempel. God was nog steeds bij zijn volk. Toch was die ene plaats, waar Hij op een bijzondere manier woonde verdwenen. Verschillende oude joodse teksten maken duidelijk dat volgens de rabbijnen Gods aanwezigheid, zijn Sjechina, een tijd bij het tempelplein verwijfde. Rabbi Acha zei zelfs: 'Nooit heeft de Sjechina de westelijke muur verlaten.' Het is een van de oudste verwijzingen naar de muur. Van diezelfde muur wordt eveneens gezegd dat die 'nooit is verwoest.' Waarom? Omdat de goddelijke aanwezigheid er verbleef.² Hoe oud deze teksten ook mogen zijn, duidelijk is dat ze spreken over een muur die behoorde bij de oorspronkelijke tempel. Kennelijk hadden de Romeinen een deel van een westelijke muur laten staan. Pas veel later zijn deze uitspraken overgeheveld op de Westelijke Muur uit onze tijd. Dat stukje muur is immers een van de restanten van het grotere tempelcomplex. In de

tijd van de tempel bezat het geen enkele heiligheid. Het bevindt zich echter wel dichtbij het westelijke deel van de tempel. De plaats die God nooit verliet.

Zulke joodse uitspraken als hiervoor moeten nooit al te letterlijk worden genomen. Daarmee bedoel ik niet dat ze bedenksels zijn of fantasieën, maar juist dat ze veel dieper gaan dan het verstandelijke niveau. Ik zou ze eerder geloofs-

Een biddende man bij de Westelijke Muur

uitspraken noemen, waarin bepaalde overtuigingen naar voren komen. Dat zien we bijvoorbeeld aan de Bijbeltekst die bovengenoemde rabbi Acha aanhaalt. Hij verwijst namelijk naar een passage uit Hooglied 2: 'Hoor, mijn geliefde! Zie, daar komt hij, springend over de bergen, huppelend over de heuvelen. Mijn geliefde is als een gazel of het jong van een hert. Zie, hij staat achter onze muur, kijkend door de vensters, spiedend door de traliën.' Deze tekst betreft de rabbi nu op God zelf. Hij is het die achter de muur staat. Uit deze interpretatie spreekt het besef dat de relatie tussen Israël en God gebaseerd is op liefde. Maar ook het besef dat God als een geliefde uitziend naar zijn bruid en dus als het ware vanachter de muur wacht tot zijn volk komt en Hem zoekt.

God woont onder de mensen

Voor de meeste Joden draait hun geloof en leven om die liefdesrelatie of verbondsrelatie. God is aanwezig, Hij laat zich vinden in een leven naar zijn richtlijnen, de Thora. Alle nadruk valt daarom op het hier en nu en niet op de

Mensen komen naar de Westelijke Muur om er hun hart te luchten, hun diepste vragen en twijfels uit te spreken, er hun wensen of verlangens voor God te brengen

het is duidelijk dat de omgang van Joden met God heel anders is dan die van christenen

toekomst. Slechts een klein deel van het joodse volk kijkt uit naar de herbouw van de tempel en bereidt er zich zelfs op voor. Ik heb daar eerder al eens over geschreven.³ Ik zou hier naar voren willen brengen dat deze groepering een heel bepaalde opvatting heeft over het wonen van God onder de mensen. Kort gezegd komt die visie hierop neer, dat in een nieuwe tempel God op een veel krachtiger manier aanwezig zal zijn in Israël. De heiligheid van die ene plaats zal uitstralen op het volk en het land. Mensen zullen weer aangetrokken worden tot God en zijn Thora gaan navolgen. In deze opvatting is de plaats van de specifieke plek van de tempel heilig in zichzelf. Als God op die plaats woont, zal dat tot gevolg hebben dat het volk heilig gaat leven.

De hoofdstroom van het jodendom benadrukt echter dat een heilig leven *voorafgaat* aan Gods wonen bij de mensen en niet andersom. Het Achttiengebied laat dit goed zien. Het bestaat uit negentien delen die elk een concreet onderwerp hebben. Zo wordt uitvoerig gebeden om de inzameling van ballingen, de herbouw van Jeruzalem en de terugkeer van de tempeldienst. Het gebed begint echter met allerlei punten die dichtbij het dagelijks en persoonlijke leven liggen, zoals de vraag om inzicht, om vergeving, genezing en levensonderhoud.

Model van de tabernakel op ware grootte

Datzelfde zien we terug in joodse commentaren op de bouw van de tabernakel. In Exodus 25:8 lezen we: 'En zij zullen Mij een heiligdom maken, en Ik zal in hun midden wonen.'

Maar er is nog iets, en dat hangt samen met een ogenschijnlijk onbelangrijk woordje. Exodus 25:8 zegt namelijk niet dat God in het heiligdom, maar in hun midden zal wonen. God woont niet ergens, op een bepaalde plaats, maar bij zijn volk. Zo gaat Hij met hen mee, door de woestijn en door heel het leven.

De tekst zegt ook het een en ander over wat van het volk wordt gevraagd. Allereerst wordt dit gedeelte over het heiligdom voorafgegaan door teksten die de menselijke verantwoordelijkheid benadrukken. In hoofdstuk 23 staan vele voorschriften over de relatie tot de naaste en tot God. Daarnaast lezen we dat het volk een woonplaats kan en mag maken voor God. Maar dat gebeurt dan wel gezamenlijk. Iedereen kan er een bijdrage aan leveren en die moet in alle vrijwilligheid worden gegeven.⁴ God woont bij de gemeenschap die met hart en ziel probeert te leven met Hem.

Levend geloof

Kennen Joden een geloofsleven? Dat is nu geen vraag meer, lijkt me. Maar het is duidelijk dat de omgang van Joden met God heel anders is dan die van christenen. Er zijn veel meer vaste gebeden, gebruiken en rituelen. Daarachter gaat een wereld van gevoelens en inzichten schuil. De joodse traditie is zich heel goed bewust van het gevaar dat dit kan leiden tot gewoontevorming. Daarom is onderling gesprek en discussie zo belangrijk. Niet alleen over wat je moet doen en laten, maar ook over het waarom daarvan. Zo worden eeuwenoude teksten opnieuw tot levende woorden, waardoor God de mens aanspreekt.

1 Zev Vilnay, *Legends of Jerusalem*. Jerusalem 2004, 161.

2 Numeri Rabba 11,2 en

3 Zinloze haat en dwaze liefde; rouwen om de tempel, in: *Vrede over Israël*, september 2005.

4 In Exodus 35 benadrukt Mozes dat ieder naar vermogen moet geven en naar wat zijn hart hem ingeeft.

Van de Voorzitter

H. Biesma

Terecht maakte onze nauwkeurige eindredacteur onlangs de opmerking dat ik al lange tijd niets van me had laten lezen in ons blad. Dat was voor het grootste deel weliswaar het gevolg van persoonlijke omstandigheden die me wat belemmerden om 'naar buiten te treden', maar hij had wel gelijk....

Graag wil ik, ook een beetje als inhaalslag, een drietal punten aanstippen.

Leden van het
deputaatschap Kerk
& Israël

Samenstelling deputaatschap

Allereerst de personele bezetting van ons deputaatschap. Daarin hebben zich de laatste jaren nogal wat wijzigingen voorgedaan.

Omdat hij de toegestane zittingsduur al wat eerder had bereikt moesten wij aan de generale synode van 2007 melden dat ds. H.D. Rietveld niet voor een herbenoeming in aanmerking kon komen. Ongeveer 15 jaar heeft hij ons deputaatschap gediend als 2e secretaris. De voornaamste taak daarvan was het notuleren van de vergaderingen. Dat heeft hij op een voortreffelijke manier gedaan! Meestal waren er geen correcties op zijn werk nodig. Daarnaast heeft hij ons

mogen dienen met zijn helder inzicht en grote kennis van zaken. In besloten kring hebben we hem daarvoor bedankt en graag herhaal ik dat openlijk op deze plek. Gelukkig mogen we nog wat van zijn capaciteiten profiteren nu hij, namens ons deputaatschap afgevaardigd in het ICI (Interkerkelijk Contact Israël), daar de hem vertrouwde secretarissen hanteert.

Als zijn opvolger mochten we ds F.W. van der Rhee ontvangen. En in de nog betrekkelijk korte tijd van zijn bezig zijn onder ons hebben we hem leren kennen als iemand met de gave om zich snel en grondig te kunnen inwerken en ook goed te kunnen notuleren.

H. Biesma

er vonden
een groot
aantal
mutaties
binnen het
deputaat-
schap
plaats

In de P.S. (Particuliere Synode) van het Noorden had ds. A. Brons de maximale zittingstijd bereikt. Op de 157e vergadering (28 april 1992) werd hij verwelkomd, 73 vergaderingen daarna en 698 bladzijden notulen verder was hij voor het laatst aanwezig. Zeer kundig was hij als het ging om kennis van de (Hebreeuwse) grondtekst en kundig in het lezen en verstaan van het Ivriet. Ontzaglijk veel foto's en dia's hebben we aan hem te danken; daarvan profiteert nog altijd ons blad, waarvan hij (gelukkig) nog altijd in de redactie zit. Hij heeft ons als deputaten gediend met de onder ons bekend geworden 'blauwe map': een bundeling van diverse bezinnings-rapportages en van belangrijke artikelen – voor elke beginnend deputaat een onmisbare documentatie! Maar vooral is het aan zijn kunde en arbeid te danken dat we de beschikking hebben over een ook buiten onze kring bijzonder gewaardeerde en goed bezochte website. Zijn plaats is in 2008 (het jaar van zijn 25-jarig ambtsjubileum) overgenomen door ds. A.J. van der Toorn; hij kan nu zijn studie van het O.T. ook in onze kring dienstbaar maken. De P.S. van het Oosten moest voorzien in de vacature J. Groenleer, die terugkeerde naar het Westen toen hij predikant in

Leiden werd. We zouden daarmee onze ze voorzitter zijn kwijtgeraakt, ware het niet dat..... In zijn plaats werd ds C. de Jong benoemd.

Er bestond in de P.S. van het Westen een vacature door het vertrek van ds C.C. den Hertog. Deze P.S. ging graag op onze suggestie in om ds. Groenleer te benoemen; hij had al eerder vanuit het Westen zitting gehad. Zo is de ervaring binnen onze kring gebleven.

Hoewel.....: node zullen wij onze br. C. van der Spek missen die in 1999 binnen onze kring kwam. Naast de beide penningmeesters was hij de enige niet-theoloog onder ons. Maar intussen wel een 'weledgeleerde heer': drs., ing. Bijna zou je kunnen zeggen dat hij zijn wortels in Israël heeft, omdat hij een van de eerste managers was in Nes Ammim. We mochten van zijn zakelijk inzicht en economische deskundigheid profijt hebben bij allerlei praktische zaken, terwijl hij ons ook vertegenwoordigde in de werkgroep Messiasbelijdende Joden van het CIS (Centrum voor Israëlstudies). Om gezondheidsredenen moest hij snoeien in zijn vele werkzaamheden. Al moet de P.S. daar nog in bewilligen, hebben we toch maar de vrijmoedigheid genomen afscheid van hem te nemen, wetend dat zijn secundus bereid is hem op te volgen. Bij dat afscheid hebben we br. v.d. Spek bedankt voor zijn betrokkenheid en inbreng en hem – samen met zijn vrouw – gezegende en gezonde jaren toegewenst.

Vanuit de P.S. van het Zuiden waren er de laatste jaren geen wijzigingen. Die is onder ons present in de predikanten C.J. Droger en W.P. de Groot.

Actualiteit in Israël

De gebeurtenissen in de Gaza-strook en de onlangs gehouden verkiezingen in Israël zijn ons natuurlijk ook niet ontgaan. Het is moeilijk voor ons om als 'outsider' daar een afgewogen oordeel over te geven, nog afgedacht van de vraag of men in Israël met betrekking

tot deze zaken op onze mening zit te wachten. Het is voor ons ook niet zo eenvoudig om in dit blad allerlei actuele zaken door te geven: omdat er meestal minstens vier weken tijd zit tussen het signaleren van bepaalde zaken of het schrijven daarover én het verschijnen van dit blad, kan er zomaar weer een wijziging optreden. Vandaar onze terughoudendheid aangaande militaire of politieke zaken. Dat neemt niet weg dat, juist met het oog op deze actualiteit, ons gebed om 'vrede over Israël' niet mag verslappen.

Visiedocument

Als derde en laatste punt wil ik graag melding maken van het feit dat we binnen ons deputaatschap hard werken aan een 'visiedocument'. Er is een tiental 'stellingen' geformuleerd die elk voorzien worden van een toelichting. Het is ons voornemen het resultaat daarvan in de loop van dit jaar aan de kerken toe te zenden. We hopen dat daarmee onze visie en doelstelling helder worden en mee mogen werken aan verdiepte betrokkenheid bij de altijd boeiende relatie Kerk en Israël.

Predikantenechtpaar voor Nes Ammim

Mien van der Klis

Zondag 7 maart 2009 was voor Nes Ammim een bijzondere dag. Op die dag werd namelijk het predikantenechtpaar ds. Annemarie van Anandel en ds. Frans van der Sar door de synodepreses van de PKN bevestigd tot predikanten met een bijzondere opdracht. In de komende drie jaar zijn zij verantwoordelijk voor respectievelijk de geestelijke verzorging van de christelijke gemeenschap van Nes Ammim en het werk van het 'Centrum voor Ontmoeting en Dialoog'. Beide zaken zijn zeer belangrijk.

In Nes Ammim wonen en werken tientallen christenen uit verschillende landen. Sommigen voor een aantal jaren, anderen voor een aantal maanden (de 'vutters') en weer anderen voor een jaar. Allen dragen een steentje bij aan het ideaal van Nes Ammim ('Banier der volken'), namelijk het vormgeven van christelijke presentie in Israël. Een

jaar of vijftien na de verschrikkelijke Jodenvervolging tijdens de Tweede Wereldoorlog is het dorp-bedrijf Nes Ammim opgericht met de bedoeling een teken van solidariteit te zijn voor de Joodse overlevenden van de Holocaust. Vele duizenden hebben als vrijwilliger gewerkt in de rozenkwekerij, de avocadoplantage, het guesthouse, enz. Op dit moment werken er zo'n veertig mensen in Nes Ammim. Het is belangrijk dat zij pastorale zorg kunnen krijgen. Na het vertrek van ds. Simon Schoon is dat een aantal jaren gebeurd door gastpredikanten. Nu heeft Nes Ammim dus weer een eigen predikant in de persoon van ds. Van Anandel.

Ds. Van der Sar zal zich vooral inzetten voor bemiddeling en facilitering van de dialoog. Nes Ammim wil op diverse manieren een ontmoetingsplaats zijn. Vele jaren ging de meeste aandacht

Nes Ammim is een 'Centrum voor Ontmoeting en Dialoog'

uit naar de ontmoeting van christenen met het Jodendom zoals zich dat in de staat Israël manifesteert. Intussen is vooral door de veranderde situatie in het Midden-Oosten de horizon verbreed. Er is meer aandacht gekomen voor de ontmoeting met Palestijnen (moslims

en christenen) Het ontmoetingscentrum te Nes Ammim biedt ruimte aan Joodse en Palestijnse groepen die op 'neutraal' terrein met elkaar willen praten. God zegene het predikantenechtpaar en hun werk.

De nieuwe predikanten van Nes Ammim: Ds. Annemarie van Andel, tweede van links en ds. Frans van der Sar, vierde van links

Colofon

Commissie van redactie

drs. C.J. van den Boogert
ds. A. Brons
ds. H.D. Rietveld

Eindredacteur

drs. C.J. van den Boogert
Graspieper 8
8081 ZR Elburg
tel.: (0525) 69 02 22
e-mail: booge269@planet.nl

Internetpagina

www.kerkenisrael.nl

Administratieadres

Landelijk kerkelijk bureau
van de Chr. Geref. Kerken
Ghandistraat 2
3902 KD Veenendaal
Postbus 334
3900 AH Veenendaal
tel. (0318) 58 23 50
fax (0318) 58 23 51
e-mail: lkbc@cgk.nl

Penningmeester

H. van Braak
Prins Willem-Alexanderpark 133
3905 CD Veenendaal

tel.: (0318) 51 54 27

e-mail:

penningmeester@kerkenisrael.nl

Bankrekeningnummer 365271

t.n.v. Dep. Kerk & Israël Chr. Geref.
Kerken te Veenendaal

Voor legaten en schenkingen kunt u contact opnemen met de penningmeester; hij geeft ook gaarne informatie over diverse aan te bevelen projecten.